

Gita Švirkste, Solvita Mičule
Daugavpils Universitāte, Latvija

DAUGAVPILS PILSĒTAS CENTRA UN ESPLANĀDES MIKRORAJONU AINAVAS KVALITĀTES NOVĒRTĒJUMS

Abstract

Estimating of a quality of urban landscape in Daugavpils city Center and Esplanāde catchment area. A human with his activities leaves the impact on the landscape, which description a territory. Visual esthetic quality of urban landscape is a large value in human life. Often in places where is a concentrate of various public authorities, visual quality of landscape is pay more attention, but a bit further from that areas, the landscape quality can be significantly worsen. Estimating of landscape quality in Daugavpils city was estimated in the Jaunbuve and Center`s neighborhoods. In the elect points using a landscape assessment method was estimated in the landscape quality. The study results show, when in the study area landscape quality is medium. The higher quality of the landscape is in he places where is intense anthropogenic load and is focused by various institutions, shops and other public places, and where in the green areas. It is in the Daugavpils city center streets. In the ESplanade landscape ofen is not spruce and is degrade. The opposite situation is in the places where anthropogenic load is small. Mostly they are located in the city's outskirts. There a visual appearance of a landscape to pay attention is less. Not only by well spruce areas, but also after degraded areas people thinking on the beauty of urban landscapes reasoned.

Atslēgas vārdi: pilsētvide, ainavas kvalitāte, Centrs, Esplanāde

Ainavas kvalitāte ir viens no faktoriem, kas spēj ietekmēt cilvēka dzīvesvietas izvēli un veido pilsētas vizuālo tēlu. Pilsētu izplešanās mūsdienās liecina par to, ka aizvien vairāk cilvēku savu dzīves vietu dažādu iemeslu dēļ meklē tieši pilsētās, tādēļ aizvien aktuālāki kļūst jautājumi par pilsētas ainavas kvalitāti. Katrs sev apkārt grib redzēt sakoptu vidi, līdz ar to arī katram cilvēkam individuāli būtu jādomā par vides sev apkārt veidošanu un uzturēšanu kārtībā. Cilvēks ir tas, kas lielākoties veido un nepārtraukti ietekmē pilsētvidi.

Katrs no mums ainavu uztver intuitīvi. Visbiežāk cilvēks iedomājas par plašumu uz zemes un ūdeņiem. Viņš ievēro un atšķir lauksaimniecības un pilsētas ainavas, zemienes un kalnainas ainavas, dabīgās un attīstītās ainavas (Turner 2001: 71). Cilvēku ainavas uztvere var būt atšķirīga un katrs tajā var saskatīt kaut ko tādu, ko cits nesaskata.

Katrai ainavai ir ekonomiska, kulturāla, ekoloģiska un estētiska vērtība. To izmaiņas ir svarīgas. Par kultūras un estētiskajām ainavām cilvēks rūpējas, tās kopj un katras izmaiņas maina to iepriekšējo izskatu (Ruden 2003: 195). Sakopta apkārtējā vide rada patīkamu iespaidu un izjūtas, tādēļ cilvēkam jādomā, kādā veidā par to rūpēties un uzturēt ainavu pievilcīgu.

Neskatā pirmatnējā ainava, kopš tā laika, kad cilvēks sāka iedarboties uz vidi, nav sastopama. Cilvēks uz ainavu atstāj daudzkārt plašāku ietekmi, nekā uzskatīja agrāk (Stūre 2004: 29). Pilsētu attīstība ir atkarīga no ģeogrāfiskā stāvokļa, klimata, pilsētas hidroloģijas, veģetācijas un reljefa. Priekšstats par ainavu cilvēkiem var būtiski atšķirties, tādēļ ainavas uztvere var būt ļoti subjektīva (Голубчиков 2001: 45).

Vērojot ainavas elementu vienotību, skaidrību, kārtību, savstarpējos mērogus un harmoniju, iegūst subjektīvu priekšstatu par tās estētiskās vērtības atšķirības pakāpi no pieņemtā ideāla. Gan pilsētvides, gan arī citu ainavu veidošanas darbā nākas saskarties ar nepieciešamību objektīvi novērtēt dažādu ainavu īpašības. Ainavas estētiskā vērtība atspoguļojas kā cilvēka un dabas kompleks veidojums (Lasis 1979: 33).

Katra pilsēta ir neatkārtojama un jo tā ir vecāka, jo tās neatkārtojamība izpaužas spēcīgāk. Pastāv vairāki faktori, kuri pilsētu padara unikālu. Tie ir dabas neatkārtojamība, arhitektūras būves, vēstures pieminekļi, kā arī citi (Перцик 1999: 41). Jaunas ēkas pilsētās lielākoties tiek būvētas lielākos vai mazākos atklātos laukumos, kur iepriekš iedzīvotājiem bija vieta pastaigām vai arī citādākām aktivitātēm.

Ainavu kvalitātes novērtēšanā pasaulē tiek pielietotas daudzveidīgas metodes. Pielietojamie normatīvi ir visai atšķirīgi. To ietekmē gan ģeogrāfiskās vides īpatnības, gan pētījuma mērķis un tādēļ ainavu pētīšanas metodes ir lielākā vai mazākā mērā lokalizētas.

Tās ir pielietojamas noteiktu ainavu tipu izpētei (Bells 2000: 8)

Pilsētvidi veido vietas, dažādi objekti, ielas un viss pārējais, kas atrodas pilsētā. Daugavpils pilsētvidē ir daudz ievērojamu vietu un objektu. Pilsētā esošais Dubrovina parks un Andreja Pumpura skvērs ir ievērojami ar savu vēsturi un Daugavpils pilsētvidē tiem ir būtiska nozīme. Tāpat svarīgi ir arī pārējie parki un skvēri. Daudzi vēsturiski objekti pilsētā ir piedzīvojuši renovāciju, bet daudziem tā vēl ir nepieciešama. Pilsētas zaļajās zonās ainavas kvalitāte ir augstāk, bet ne visās.

Cilvēks ar savu darbību nepārtraukti atstāj lielāku vai mazāku ietekmi uz ainavu, kura ir viens no teritoriju raksturojošiem elementiem. Bieži vien vietās, kur vienkopus ir koncentrējušās dažādas sabiedriskas iestādes (veikali, biroji), ainavas vizuālajam tēlam tiek piešķirta liela uzmanība, bet mazliet tālāk no šāda veida teritorijām, ainavas kvalitāte būtiski pasliktinās. Tādēļ par pētījumu teritoriju izvēlēti Daugavpils pilsētas Centra un Esplanādes mikrorajoni.

Katra pilsēta nepārtraukti attīstās un tās pilsētvides attīstība noris līdz ar to. Ja vērojama ekonomiska, vai arī kāda cita veida attīstība, tad tas neizbēgami ietekmē pilsētas vidi. Attīstoties rūpniecībai, tiek veidoti rūpniecības rajoni, tiek celtas daudzstāvu dzīvojamās mājas, kā rezultātā pilsētvidē notiek būtiskas izmaiņas.

Pētāmās teritorijas Esplanādes mikrorajonā izvēlēti 13, bet Centra mikrorajonā 21 skatupunkts. Tajos tika veikts ainavas vizuāli-estētiskās kvalitātes vērtējums. Atsevišķos skatupunktos ainavas kvalitātes vērtējums ir ticis veikts kopš 2008. gada vasaras, līdz ar to ir iespēja salīdzināt ainavas kvalitātes izmaiņas ilgākā laika posmā. Analizējot Daugavpils pilsētvidi, kopējā ainavas kvalitāte visos gadalaikos tika vērtēta kā vidēja. Skatupunktos

atrodas gan dzīvojamās mājas, gan dažādu darījumu un sabiedrisko objektu būves, kā arī parki un skvēri. Intensīvā transporta plūsma atsevišķos skatupunktos ietekmēja tādus parametrus kā: „kustība”, „smarža”, „skaņa” un „izjūtas”.

Ainavas kvalitātes vērtēšanā izmantota uzlabota subjektīva ainavas uztveres kontroljautājumu tabula. Ar tās palīdzību skatupunktā katram parametram tika piešķirti attiecīgi punkti.

Skatu punktus, kuri atrodas tuvāk Centra mikrorajonam vai ar to robežojas, ainavas estētiskā kvalitāte ir labāka. Mikrorajonā ir salīdzinoši daudz nekoptu teritoriju, līdz ar to arī ainava daļā skatupunktu nav pievilcīga.

Centra mikrorajonā augstāka ainavas kvalitāte lielākoties vērojama vietās, kur ir intensīvāka antropogēnā slodze un ir koncentrējušās dažādas iestādes, veikali un citas sabiedriskas vietas, kā arī zaļajās zonās. Pretēja situācija ir ielās, uz kurām antropogēnā noslodze ir neliela. Tās lielākoties atrodas pilsētas nomalēs un te ainavas vizuālajam izskatam tiek pievērsta mazāka uzmanība. Slikta un ļoti slikta ainavas kvalitāte ir atsevišķos skatupunktos mikrorajona nomalēs.

Intensīva satiksme atsevišķos skatupunktos ir viens no būtiskākajiem faktoriem, kas ietekmē daudzu parametru vērtējumu. Ainavu degradējoši elementi pētāmajā teritorijā ir atkritumi, neapdzīvotas, pienācīgi neapsaimniekotas ēkas un teritorijas, kurām nav pielietojuma.

Pilsētvidi raksturo viss, kas atrodas pilsētā, bet, galvenokārt, to veido ēkas. Daugavpils var lepoties ar lielu kultūras un vēstures mantojumu. Pilsētā atrodas dažādu stilu un laiku ēkas, kas pilsētvidei var piešķirt īpašu raksturu un arī ainavai piešķirt augstāku kvalitāti.

Bieži pētāmajā teritorijā vērojams, ka vēsturiskiem namiem tiek pieliktas košas izkārtnes, nokrāsota tikai daļa fasādes, kā rezultātā tiek nomākta to vēsturiskā nozīme un atsevišķos gadījumos arī iekļaušanās kopējā ainavā. Harmoniju ainavā bieži vien ietekmē ēkas, kas kopējā ainavā neiekļaujas. Par piemēru var minēt Krišjāņa Valdemāra ielu, kurā līdzās vēsturiskajiem namiem ir mūsdienīgas ēkas. Pētāmajā teritorijā negatīvu iespaidu rada māju balkoni un žogi. Pārbūvēti balkoni vērojami arī pilsētas vēsturiskajā centrā, kas ir valsts nozīmes pilsētbūvniecības ansamblis.

Katrā gadalaikā, vadoties no vizuāli-estētiskā vērtējuma parametriem, tika izdalīts dominējošais parametrs attiecīgajā sezonā. Līdz ar to var spriest par pētāmajai teritorijai raksturīgu mērogu, daudzveidību u.c. parametriem.

Visos gadalaikos, kad tika veikts vērtējums, dominē liels mērogs un dažāda daudzveidība. Daugavpilī lielākā daļa ielu ir plašas un lielas. Skatupunkti tika izvēlēti gan ielu krustojumos, gan arī zaļajā zonā (parki, skvēri), kas būtiski ietekmē daudzveidību. Pētāmajā

teritorijā lielā daļā pilsētas ielu ir koku alejas. Pilsētā ir daudz vēsturisku un arī mūsdienīgu ēku, līdz ar to tas viss skatupunktos ietekmē ainavisko daudzveidību.

Daudzos izvēlētajos skatupunktos atrodas celtnes, kas neiederas apkārtējā ainavā, līdz ar to ainava nav savstarpēji harmoniska un saskaņota. Liela daļa skatupunktu atrodas pilsētas centrā, kur ir intensīva automašīnu un arī cilvēku plūsma. Rudenī un vasarā pilsētā krāsas ir daudz izteiktākas, nekā ziemā un pavasarī. Rudenī krāsu ainavai piešķir koki, kuriem ir sadzeltējušas lapas. Vasarā skvēros, parkos un gar ielu malām ierīkotas puķu dobes. Pētāmajā teritorijā daudzu ēku fasādes ir pelēkās krāsās, kas ir neizteiksmīgas. Pilsētas centrā ir intensīva satiksme un tas ir būtisks faktors, kas ietekmē smaržu. Būtisks faktors ir arī dzelzceļa tuvums, kas skatupunktos, kas izvēlēti tā tuvumā, atstāt būtisku ietekmi. Daugavpils ir viena no Latvijas pilsētām, kurā kursē tramvajs, kurš būtiski ietekmē skaņu atsevišķos skatupunktos. Arī satiksmes intensitāte noteiktās stundās atstāj būtisku ietekmi uz šī parametra vērtējumu.

Pilsētas centrā, kurā atrodas lielākā daļa skatupunktu, lielākoties ielas, parki un skvēri ir sakopti un pievilcīgi. Pilsētas nomalēs, un arī Centra mikrorajona nomalēs vizuālajam izskatam tiek pievērsta mazāka uzmanība. Izjūtas skatupunktā var ietekmēt daudzi faktori: satiksmes intensitāte, gājēju pāreju esamība, skatupunkta atrašanās vieta un citi. Gandrīz visos krustojumos ir ierīkotas gājēju pārejas. Daudzi no izvēlētajiem skatupunktiem atrodas Daugavpils pilsētas vēsturiskajā centrā un te sastopami reti un unikāli kultūrvēstures pieminekļi, līdz ar to šiem skatupunktiem ir augsta unikalitāte.

Kopumā pētāmajā teritorijā vērojams, ka augstāka ainavas kvalitāte vērojama skatupunktos, kuros antropogēnā slodze ir lielāka, bet zemāka vietās, kur tā ir neliela. Augstāka ainavas kvalitāte ir Centra mikrorajonā. Kopumā pētāmajā teritorijā ir vidēja ainavas kvalitāte.

Pilsētā atbildīgajām institūcijām būtu vairāk jācenšas rūpēties ne tikai par pilsētas centra ainavu, kurā ir lielākā iedzīvotāju plūsma, bet arī par to, kas atrodas nomalēs. Arī šeit atrodas dzīvojamo māju kvartāli un iedzīvotāji sev apkārt grib redzēt sakoptu vidi. Par pilsētas ainavas pievilcību spriež ne tikai pēc sakoptākajām teritorijām, bet arī pēc nomaļākām vietām.

Uz pilsētas centru stiepjas maģistrālās ielas, kuras no pilsētas nomales ved uz centru un bieži vien tās ir nekoptas un vizuāli nepievilcīgas. Tās bieži vien var radīt pirmo iespaidu par pilsētu kopumā. Pilsētas vizuālais tēls ir svarīgs, lai piesaistītu tūristus un pilsētas viesus. Daugavpilī ir daudz dažādu rūpnīcu uz kurām tiek vesti atsevišķi pilsētas viesi, lai iepazītos ar to darbību. Tā kā šīs teritorijas lielākoties atrodas tālāk no pilsētas centra, tad tās var radīt nepievilcīgu iespaidu par pilsētu.

Bibliogrāfija

1. Bells, S. (2000) *Rokasgrāmata meža ainavas plānošanai un dizainam*. Rīga: Valsts Meža dienests.
2. Lasis, A. (1979) *Ainavu un Dārzu veidošana*. Rīga: Zvaigzne.
3. Ruden, L. (2003) *Environmental science*. Upsala: The Baltic University Press.
4. Stūre, I. (2004) *Kultūras un dabas mantojuma aizsardzība un attīstības plānošana*. LU Akadēmiskais apgāds.
5. Turner, M.G. (2001) *Landscape Ecology in Theory and Practice. Pattern and Process*. New York: Springer-Verlag.
6. Голубчиков, С. Н. (2001) *Экология крупного города на примере Москвы*. Москва: Научно-производственный экологический центр "Пасьва".
7. Перцик, Е. Н. (1999) *Города мира : география мировой урбанизации*. Москва: Международные отношения